

Amsterdammers profiteren van windturbines?

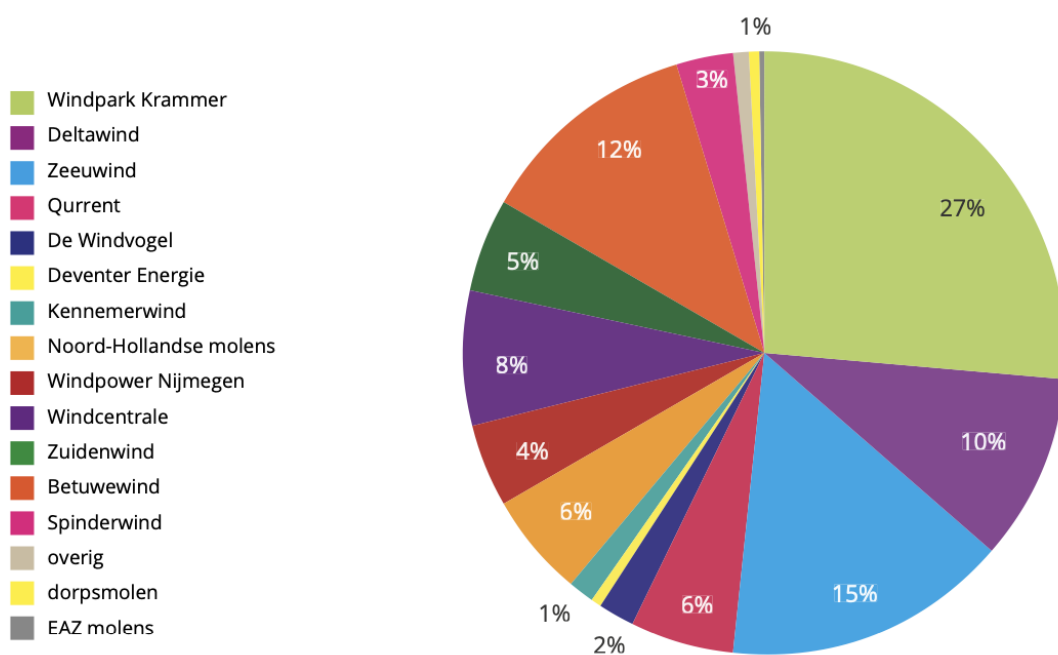
Samen met experts, omwonenden en andere stakeholders kijken we waar windmolens geplaatst kunnen worden. Amsterdammers kunnen ook profiteren van de plaatsing van nieuwe windmolens; het doel is dat minimaal 50% van de (wind)productie in lokaal eigendom komt. Aldus de wervende tekst op de website van de gemeente Amsterdam. Dat roept vragen op. Wat levert het de Amsterdammer in de portemonnee op? Hoe zit het met lokaal eigendom? Waarom minimaal 50%? En omwonenden die overlast ondervinden?

Volgens de gemeente moeten er 17 windturbines met een vermogen van elk 3 MW binnen de grenzen van Amsterdam worden geplaatst, waarvan de helft in het havengebied. De gemeente wil dat minimaal 50% van de windproductie in 'lokaal eigendom' komt: Amsterdammers die 'stukjes windturbine kopen' en jaarlijks daarover rente ontvangen als teken van draagvlak en participatie.

1 Energiecoöperatie

Volgens de 'Lokale Energie Monitor' telt Nederland in 2020 623 energiecoöperaties (wind en zon) met in totaal 97.000 deelnemers. De groei zwakt af maar coöperaties gaan wel steeds meer projecten doen zoals nieuwe zonnevelden bouwen of energievoorziening geven. Verreweg de meeste coöperaties richten zich op zonne-energie. Het marktaandeel van de belangrijkste windcoöperaties is als volgt verdeeld:

6.2 WIND: VERDELING COÖPERATIEF VERMOGEN OVER COÖPERATIES IN MW

Aan de hand van twee voorbeelden wordt geïllustreerd hoe windcoöperaties functioneren en wat het de deelnemers oplevert.

De coöperatie **Deltawind** is gericht op inwoners van Goeree-Overflakkee. Allereerst moet je lid worden van de coöperatie (eenmalig entreebedrag € 50). De coöperatie telt 2335 leden (november 2020). Leden kunnen obligaties in de coöperatie of projecten (zoals windparken) kopen en meebeslissen in de Algemene Ledenvergadering. Obligaties worden door de coöperatie uitgegeven. Personen van 18 jaar en ouder mogen maximaal 50 obligaties in bezit hebben; jonger dan 18 jaar 10 obligaties. De emissieprijs van een obligatie is € 100. Bij aankoop van 1 obligatie betaal je eenmalig € 1,50 voor transactie, registratie en administratie. De looptijd van een obligatie is onbepaald. Op ieder moment

kan je verzoeken om (gedeeltelijke) terugbetaling van het ingelegde geld, dat wordt uitgekeerd als de middelen van de coöperatie toereikend zijn.

Jaarlijks keert Deltawind rente uit aan obligatiehouders over de portefeuillewaarde. De rente wordt door de Algemene Ledenvergadering vastgesteld, uitgaande van de formule: $6\% * \text{Windex} / 100$. Windex geeft het windaanbod weer: 100 staat voor de gemiddelde hoeveelheid wind over de afgelopen 10 jaar; een Windex van 80 komt overeen met 20% minder wind dan normaal; de rente wordt dan 4,8%. De obligaties zijn geschikt voor beleggers met een klein budget die dit geld niet op korte termijn nodig hebben. Leden zijn niet aansprakelijk voor een tekort van de coöperatie.

Burgercoöperatie **De Windvogel** heeft vier windturbines waaronder de Amstelvogel bij de Ouderkerkerplas (vermogen 2 MW, ashoogte 85 m., wiekdiameter 71 m., verwachte jaaropbrengst 4.100 MWh). Verder bezit Windvogel zonnedaken en deelnames in windparken.

Lid worden kost eenmalig € 50; er zijn ruim 3.400 leden. De aansprakelijkheid van deelnemers is beperkt tot € 50 (inleggeld).

Windvogel stelt dat een windturbine binnen een paar jaar is terugverdiend. Toch blijkt uit de jaarverslagen dat het financiële resultaat beperkt kan zijn (in 2019 negatief en over 2020 een beperkte winst). Oorzaken zijn onder meer uitval van een windturbine en vertraging vanwege bezwarenbehandeling over een vergunning. De rente over 2018 bedraagt 2%, verwachting voor daarna is 2 tot 4%. Daarnaast wordt een deel van het financiële resultaat duurzaam en sociaal ingezet via buurtprojecten.

Het rendement voor een deelnemer aan een coöperatie ligt meestal tussen 2 en 6%. Algemene regel is: des te hoger de turbines, des te hoger het rendement. Vrijwel alle windprojecten maken gebruik van de SDE+-regeling om de exploitatie sluitend te krijgen. Deze regeling garandeert een vaste prijs voor de geproduceerde elektriciteit over een periode van vijftien jaar.

2 Ondernemingsvorm, lokale omgeving en eigendom

Voor het bouwen en exploiteren van een windturbine(park) is een ondernemingsvorm vereist. Veel voorkomend zijn: coöperatie (vereniging), besloten vennootschap (B.V.), stichting of een combinatie hiervan. Wanneer een groep bewoners besluit om een windturbine (of zonnepark) neer te zetten, wordt een coöperatie opgezet: een burgercollectief met leden vanuit een gezamenlijk belang. Bij grote windparken op land is er meestal sprake van een B.V. gecombineerd met coöperaties en financiële deelname van derden.

In het Klimaatakkoord wordt veel waarde gehecht aan burgerparticipatie: 'iedereen moet kunnen meedoen'. Niet aangegeven is wat tot de *lokale omgeving van een project* behoort; dat is aan betrokken bewoners, bedrijven, grondeigenaren en andere partijen in een gebied. Ook een gemeente kan de lokale omgeving bepalen; zo definieert de gemeente De Ronde Venen de lokale omgeving als het gebied van maximaal 5 km afstand vanaf de windturbine.

Duidelijk is wel dat het begrip 'lokale omgeving' een veel groter gebied kan betreffen dan het gebied waarbinnen bewoners overlast kunnen ervaren van windturbines. Ook is het begrip 'lokale omgeving'

breder dan het juridische begrip ‘betrokkenen’ of ‘belanghebbenden’, zoals gedefinieerd in het omgevingsrecht.

De relatie tussen lokale omgeving en eigendom is wat ingewikkelder:

1. Als leden van de coöperatie in de omgeving van de windturbine wonen en werken, dan wordt dit *lokaal coöperatief eigendom* of *eigendom van de lokale omgeving* genoemd (samenwerking bewoners, lokale ondernemers, agrariërs of andere lokale partners in de omgeving van het project).
2. Wonen leden niet in de buurt van de windturbine, dan heet dit *coöperatief eigendom* of *eigendom van lokale partijen*. Het eigendom ligt bij één of enkele lokale partijen, waarbij de bredere omgeving niet of minder is betrokken. Dit komt voor bij projecten van één of meerdere ondernemers of agrariërs die zich verenigen om een zonnepark of windpark te ontwikkelen, zonder dat iedereen uit de omgeving hierin kan deelnemen.

Als een coöperatie (mede-)eigenaar is van een windpark, dan is er sprake van lokaal eigendom. De leden van de coöperatie wonen namelijk in de omgeving van het windpark. Burgercoöperaties breiden hun activiteiten uit. Zo bezit coöperatie De Windvogel meerdere windturbines en zonnedaken in verschillende gemeenten. Soms investeren collega-coöperaties uit andere delen van het land mee om een project te beginnen. Het gebied dat tot ‘lokale omgeving’ wordt gerekend wordt dan steeds groter met minder samenhang.

Een combinatie van coöperatie (bewoners) en B.V. (zoals voor de bouw) komt vaak voor bij grootschalige energieprojecten: de coöperatie kan dan aandeelhouder van de B.V. zijn en daarmee mede-eigenaar. Het ledenkapitaal van de coöperatie wordt dan onderdeel van het eigen vermogen van de B.V. Dit wordt *financiële participatie* van de leden van de coöperatie genoemd. De leden zijn individueel dan geen mede-eigenaar van de B.V.; er is sprake van *collectief eigenaarschap*.

Ook wordt wel aan derden de mogelijkheid geboden om zonder eigendom of zeggenschap financieel te participeren via een crowdfunding platform. Daarnaast kan geld worden geleend van banken. Bij deze vormen van financiële participatie in de windsector is er geen sprake van eigendom. Alleen wanneer een coöperatie aandeelhouder is van een wind-B.V. is er sprake van *collectief eigendom*.

Samenhang ondernemingsvorm, eigendom en omgeving

Ondernemingsvorm	Eigendom	Financiële inbreng
Coöperatie	Leden via Algemene Ledenvergadering	Leden coöperatie
	○ <i>Lokaal coöperatief eigendom</i> : bewoners uit de buurt	
	○ <i>Coöperatief eigendom</i> : ondernemers uit de buurt	
B.V.	Aandeelhouders via de Aandeelhoudersvergadering	Aandeelhouders
Stichting	Bestuur	Derden
Financiële participatie	Geen	Derden
	<i>Collectief</i> (coöperatie is aandeelhouder B.V.)	Leden coöperatie

3 Minimaal 50% lokaal eigendom

De 50%-norm voor lokaal eigendom is niet ontstaan vanuit de overheid maar vanuit energiecoöperaties en projectontwikkelaars. In het Klimaatakkoord is deze norm overgenomen. Doel is ‘het verkrijgen van lokaal draagvlak en acceptatie van hernieuwbare elektriciteitsproductie op land, waarbij participatie wordt gezien als een cruciale randvoorwaarde in het gedragen realiseren van een project.’

In de praktijk betekent dit dat, wanneer een coöperatie betrokken is bij een windturbineproject, wordt voldaan aan de 50%-norm. De toerekening van eigendom van de lokale omgeving is namelijk:

- Als één van de eigenaren-aandeelhouders een lokale coöperatie is, dan telt dat als eigendom van de lokale omgeving.
- Als in dat geval daarnaast óók andere lokale partners mede-eigenaar zijn, zoals een lokale agrariër, ondernemer of waterschap, dan telt hun aandeel mee in het totale aandeel eigendom lokale omgeving (coöperatief eigendom).
- Lokaal eigendom kan ook in fasen worden uitgebreid. Bijvoorbeeld 50% bij vergunningverlening en nog eens 25% bij oplevering van het initiatief.

De lat voor initiatiefnemer(s) om het doel 'lokaal draagvlak, acceptatie van windturbines op land en gedragen participatie' te halen, ligt bijzonder laag: samenwerking met een windcoöperatie is voldoende.

4 Financieel voordeel lokaal eigendom

Het financieel voordeel voor leden van een coöperatie is het rentebedrag dat jaarlijks wordt uitgekeerd over de ingebrachte portefeuillewaarde. Voor windturbines op land ligt de rente veelal tussen 0 en 6%. De looptijd van deelname is meestal 10 jaar (de afschrijvingsperiode van een windturbine is 15 tot 20 jaar). Dit betekent dat al die tijd niet over de inleg kan worden beschikt. De inflatie is nu laag maar lijkt te gaan stijgen; er is dus risico dat na een aantal jaren de feitelijke waarde van het ingebrachte bedrag is gedaald.

Als men niet over eigen geld beschikt maar toch lid van een windcoöperatie wil worden, kan ook geld worden geleend. De Provinciale Staten van Noord-Holland willen de leenmogelijkheid verruimen. Er wordt een 'Notitie Financiële participatie' voorbereid, waarin wordt aangegeven wat onder een 'passend bod' van initiatiefnemers aan bewoners wordt verstaan. Dit gaat om laagdrempelige financieringsvormen om inwoners met weinig middelen in staat te stellen om financieel in te stappen. Ook wordt onderzocht hoe een koppeling kan worden gemaakt met het energiezuinig maken van zowel koop- en huurwoningen.

Over geleend geld moet rente worden betaald aan de verstrekker van die lening. Dit betekent dat tegenover het rentebedrag dat door de coöperatie jaarlijks over de portefeuillewaarde wordt uitgekeerd, de kosten van het geleende bedrag staan. Die lening moet daarnaast ook op enig moment worden afbetaald.

5 Overlast en compensatie

Omwonenden van windturbines kunnen overlast van windturbines ondervinden in de vorm van geluidshinder, slagschaduw en zichtbeperking. Geluidshinder kan leiden tot slaapproblemen en als gevolg daarvan concentratieproblemen, ontwikkelachterstand bij kinderen en ziekte. In het algemeen wordt uitgegaan van een overlastzone van 10 keer de ashoogte van de turbine, ofwel een gebied tussen 1.000 en 1.500 meter vanaf de windturbine.

Dit overlastgebied is aanzienlijk kleiner dan het gebied dat tot de lokale omgeving wordt gerekend. Het is daarom redelijk dat bewoners in het overlastgebied worden gecompenseerd voor de overlast. Windorganisaties houden daar rekening mee door een deel van de opbrengst in een *omgevingsfonds* (gebiedsfonds, sociaal fonds) te storten. De Gedragscode Acceptatie & Participatie Wind op Land (2014, herziene versie november 2020) gaat uit van een richtbedrag van € 0,50 per opgewekte KWh. Bij omgevingsfondsen moet de omgeving bepalen waaraan het geld van het fonds wordt besteed. Meestal wordt een stichting opgericht. Bewoners uit de omgeving kunnen aanvragen indienen voor subsidie uit het fonds. Ook een gemeente kan het gebiedsfonds in beheer nemen. Zo heeft de coöperatie Deltawind

Stichting Windfonds Goeree-Overflakkee opgericht. Het fonds kent drie soorten bestedingen: aan direct omwonenden, voor betrokkenen binnen 5 kilometer en een transitiefonds voor de gehele gemeente.

Ook wordt door energieorganisaties een *omwonendenregeling* toegepast. Hierbij wordt bij de start van een windpark een vast jaarlijks bedrag overgemaakt aan alle direct omwonenden gedurende 20 jaar. Bewoners die het dichtst bij wonen krijgen het meest. De bedragen zijn gekoppeld aan woningen (postcode). Acceptatie wordt vergroot door het (contant gemaakte) bedrag in één keer uit te keren bij de start van het windpark. Ook kan aan leden die overlast ervaren een hogere rente op obligaties worden gegeven, zoals 6% in plaats van 4%.

De energieorganisatie kan ook *korting geven op het elektriciteitsstarief*. Zo biedt Nuon, mede-eigenaar van verschillende windparken, iedereen die op minder dan 800 tot 1000 meter afstand woont jaarlijks € 136 korting op de energierekening. Beperking van de kortingsregeling is dat bewoners elektriciteit moeten afnemen bij de energieorganisatie van de windturbine.

Naast financiële compensatie is het ook mogelijk om bewoners directe invloed te geven om ernstige overlast te beperken. Naast de wettelijke norm zouden omwonenden ook hinderlijke overlast moeten kunnen melden. Zo kunnen omwonenden van een windpark bij Nijmegen via een app een melding van slagschaduw doorgeven, waarna de turbine wordt stilgezet.

6 Een vertaling naar de Amsterdamse situatie

Energiecoöperatie

Amsterdam kent diverse coöperaties, zoals De Windvogel, Zuiderlicht, Onze Energie, Amsterdam Energie. Amsterdam Wind is een samenwerkingsverband van vier Amsterdamse burgercoöperaties, samen enkele duizenden leden. NDSM Energie is een coöperatie met ruim 50 Amsterdamse bedrijven. Samen willen Amsterdam Wind en NDSM Energie een windpark in de Noorder IJ-plas en het Cornelis Douwesterrein realiseren.

Ondernemingsvorm, lokaal eigendom en omgeving

Voor het windpark in de Noorder IJ-plas en het Cornelis Douwesterrein werken Amsterdam Wind en NDSM Energie samen. Hierdoor ontstaat 100% lokaal eigendom.

Amsterdam Wind en NDSM Energie hanteren een omgevingsnorm van 2 kilometer. Op 5 juli vond het eerste Bewonersberaad plaats met bewoners en ondernemers die in een straal van 2 kilometer om de Noorder IJ-plas wonen en werken. In de vorm van een paar omgevingsberaden worden met belanghebbenden, waaronder omwonenden die overlast kunnen ervaren, plaatsingsvarianten en de uitkomsten van onderzoek besproken. Thema's zijn ruimtelijke inpassing, geluid en slagschaduw, natuur en ecologie, financiële participatie en lokaal profijt. Doel is om een optimale energieproductie te bepalen. Via nieuwsbrieven worden mensen op de hoogte gehouden (aanmelden bij website Amsterdam Wind).

Voor de andere zoekgebieden is er geen geografisch gebied voor lokaal eigendom bepaald. Wel kan uit *'Amsterdammers kunnen ook profiteren van de plaatsing van nieuwe windmolens'* worden begrepen dat het gebied van de gemeente Amsterdam en wellicht ook de aangrenzende buurgemeenten wordt bedoeld. Dit betekent dat ongeveer 1.000.000 burgers en 150.000 ondernemingen in principe in aanmerking komen voor lokaal eigendom.

Minimaal 50% lokaal eigendom

Wanneer een (burger)coöperatie bij de realisatie van een windturbine of windpark wordt betrokken, is al sprake van 50% lokaal eigendom. Het gebied van de lokale omgeving is heel ruim en betreft in feite tien- tot honderdduizenden bewoners in en buiten Amsterdam.

Aan deze voorwaarde wordt dus altijd voldaan. Dit zegt daarom weinig over de mate van participatie en draagvlak. Er zijn altijd bewoners die financieel participeren omdat zij opwekking van wind- en zonne-energie belangrijk vinden. Voor bewoners die ernstige overlast gaan ondervinden ligt dit heel anders.

Financieel voordeel lokaal eigendom

Als men lid wordt van een burgercoöperatie dan kan men financieel participeren en een jaarlijks rentebedrag ontvangen over het ingebrachte geld. Voor het windpark Noorder IJ-plas en Cornelis Douwesterrein geldt een rendement van 0 tot 5% voor deelname aan Amsterdam Wind. Bedrijven kunnen een lening verschaffen aan NDSM Energie. De focus ligt niet op financieel rendement maar op maatschappelijk rendement.

Vraagtekens kunnen worden geplaatst bij het voorstel van de provincie ten aanzien van een 'passend bod'. Bewoners met weinig middelen hebben al moeite om maandelijks rond te komen en uit de schulden te blijven. Een leningsvoorstel is alleen 'passend' als die renteloos is. En wat te denken van de koppeling met energiezuinig maken van woningen? 'U komt in aanmerking voor een subsidie voor isolatiemaatregelen als u ook participeert in windturbines?'. Het energiezuinig maken van sociale woningen ligt bij woningbouwverenigingen, niet bij de bewoners ervan.

In het algemeen geldt dat windturbines op zee meer rendement opleveren en zelfs geen subsidie meer behoeven. Zo verkoopt Vattenfall stroom voor slechts € 0,049 per kWh, opgewekt uit het nieuwe park Kriegers Flak in de Baltische zee. Windturbines op land zijn alleen te exploiteren vanwege de SDE-subsidieregelingen. Daarbij komt dat bij de realisatie van windparken vertraging wordt verwacht vanwege de uitspraak van de Raad van State. Ook in het publieke debat wordt sterk gepleit voor wind op zee. Dit zal het rendement van wind-op-land gaan drukken.

Overlast en compensatie

Amsterdam Wind en NDSM Energie stellen een omgevingsfonds en een omwonendenregeling in. In de realisatiefase wordt een vast bedrag per geproduceerde MWh stroom in het omgevingsfonds gestort. De wijze van besteding wordt in bewonersberaden besproken. De omwonendenregeling geldt voor bewoners in de directe omgeving en wordt nader uitgewerkt.

Of omwonenden die overlast zullen ondervinden een omgevingsfonds of omwonendenfonds acceptabel vinden, wordt beïnvloed door:

- De omvang van stortingen in het omgevingsfonds moet in redelijke mate ten goede komen aan omwonenden in het overlastgebied.
- De omwonendenregeling moet in verhouding staan tot de overlast.
- Directe omgeving: bij een bedrijventerrein spelen andere belangen dan op een locatie direct naast woonwijken, in recreatie- en natuurgebieden. Zo draagt het geluid over water zoals in de IJ-plas verder dan over land.
- Eerdere ervaringen: het proces van inmiddels gerealiseerde windparken elders kan grote invloed hebben op de reactie van de omgeving op een nieuw project. Als het proces in het eerdere project tot veel weerstand heeft geleid dan zal de acceptatie van een nieuw project bij voorbaat lager zijn.
- Inzicht in weerstand: indicatoren zijn signalen van weerstand in de media, aanwezigheid van georganiseerde weerstand, aantal zienswijzen op de vergunning en of wel/geen beroep is aangetekend.

- Breder perspectief: locatie-specifieke kenmerken als het soort landschap, de bevolkingsdichtheid, de voorgeschiedenis met duurzame energie in het gebied.

De indruk is dat wind-op-land minder aantrekkelijk wordt. De recente uitspraak van de Raad van State (er moet eerst een landelijke MER-norm komen) leidt nu al tot vertraging bij windprojecten. De weerstand tegen overlast door windturbines in Nederland groeit. Het financiële rendement om te participeren in windturbine-coöperaties is beperkt (de nadruk ligt op maatschappelijk rendement). Grote windparken in zee kunnen zonder subsidie en in korte tijd worden gebouwd en leveren een veelvoud aan elektriciteit op.

Geraadpleegde literatuur

- Gedragscode Acceptatie & Participatie Wind op Land (2014, herziene versie november 2020)
- Monitor participatie hernieuwbare energie op land' – Resultaten nulmeting (juni 2020)
- Coöperatieve windmolens Noorder IJ-plas en Cornelis Douwesterrein – Participatieplan (maart 2021)
- Jaarverslag 2019 Amsterdam Energie